

SZERZŐ | SCHMIDT EGON
 GRAFIKA | BUDAI TIBOR

A csupán néhány méter magasra megnövő bokorfüzes társulásokban a szarka és a dolmányos varjú is egész évben látható

Hangok kavalkádja

A hivatalos tavasz márciusban kezdődik, de első jeleit már februárban megfigyelhetjük. Az erdőben és a parkokban dobolnak a harkályok, trilláznak, füttyögnek a *csuszkák*, esténként huhogva szólítja párját a *macskabagoly*, és egyre gyakrabban halljuk a *zöld küllő* tavaszt köszöntő, kacagó kiáltását. Duzzadó rügyek ülnek az ágakon, szerelmes *mókusok* kergetik egymást a fák koronájában, olvad a hó, a mezőkön egyre több a meleg, barna folt, és a barázdákban apró, sárga erecskék keresnek utat maguknak. *Zsuzsánna* napján, február 19-én pedig a néphit szerint megszólalnak, énekelni kezdenek a dél felől megtért *mezei pacsirták*.

A február végi és március eleji kiskunsági kirándulások egyik meghatározó élménye számomra minden évben az újra felhangzó pacsirtaszó. Alig takarodott el a jég a tavakról, máris megjelennek az első *búbos vöcskök*, valamint a *tőkés* és a *csörgőréce* csapatai, míg az eddig kis csapatokban járó, a nád között bujkáló *barkóscinegék* párokra szakadoznak.

A márciusi legelőkön már kinyitották „lakásaikat” a *mezei tücskök*, a bunkós fejű rovarok a bejárat előtt élvezik a langyosan melegítő napsugarakat. Még nem ciripelnek, kedves muzsikájukat csak májusban-júniusban élvezhetjük. A fű között megbújva sárgán virít a

kis martilapu, a sövények mentén messziről zöldellik a *zamos turbolya* és a *tyúkhúr*, az utóbbi apró, fehér virágai nemegyszer már február végén nyilni kezdenek. Az utak mentén gyakori a *piros* és a *foltos árvacsalán*, a réteken és a legelőkön frissen zöldellő fűszálak törnek utat az elmúlt évből megmaradt, sárgára fonnyadt társaik között. Szeretem a márciust, még akkor is, ha néha hirtelen jött hózápor söpör végig a mezőkön. De amikor a felhők mögül újra előbukkan a nap, a márciusban már egyre melegebb napsugarak percek alatt vízzé változtatják a fűszálakon kapaszkodó fehér pihéket. A hózáporról hamarosan már csak a napfényben szikrázó, szivárvány minden színében pompázó, kövér cseppek árulkodnak. A fagy béklyójától megszabadult mezei és erdei utak sárosak. A bakancsok orráról nagy koloncok repülnek előre, de talán éppen ez adja a kora tavaszi kirándulások varázsát, amikor friss szellő simogatja az arcunkat, és mélyeket lélegezhetünk az illatokat hordozó, üde levegőből.

megérkeztek a vizek mellé. A *szürke géme*k közül enyhe teleken sokan itthon maradnak, és a szintén gyakran áttelelő *nagy kócsagokkal* együtt a mezőkön és a legelőkön pockokra és egerekre vadásznak. Alig szabadulnak meg a vizek a fagy jeges szorításától, már ott látjuk a szürke gémekeket, amint a nádszegély mentén mozdulatlanul állva lesik az eléjük kerülő zsákmányt. A szürke gém majdnem gólyanagyságú, hosszú csőrű és lábú madár. Nyaka fehér, szárnya szürke, tavasszal látható dísztoljai feketék. Nyakának elülső részén jellemző a fekete csíkból álló kettős, hosszanti foltosor. Hím és tojó hasonlóan színezett. Telepesen költ, majd mindig egyéb gémfélékkel, *bakcsókkal* és *kis kócsagokkal* együtt. Hazánkban gyakori madár, telepei elsősorban a nagyobb folyókat kísérő ártéri erdőkben vannak, de költ a nádasokban is. A Földközi-tenger medencéjéből február végén vagy márciusban érkeznek, és példányai hamarosan már az előző évi fészkeket tatarozzák, száraz ágakat hordanak a fák koronájában épült otthonaikhoz. A párok évente egyszer költenek. Bár telepeik többnyire a víz közelében vannak, megtelepedhetnek attól távolabbi erdőkben is.

Nagyobb nádasok szegélyein, csatornák nádoltjaiban építi fészket a nádi sármány, a szürke gém eleség után kutat, március végétől a bakcsó is feltűnik

FOLYÓK ÉS TAVAK PARTJÁN

Talán még jeges a tószegély, nyoma sincs a friss *nádnak*, de az első vándorok már

A molnárgörény vagy régebbi, ismertebb nevén a mezei görény a szürkületi órákban, éjszaka vadászik

A szürke gém éveken át használt fészkei tekintélyes nagyságúak, akár egy méter szélesek és 40-50 centiméter magasak is lehetnek. A tojó márciusban-áprilisban rakja le négy-öt kékeszöld tojását. Mindkét szülő kotlik, négy-hat óránként cserélnek, váltják egymást. Éjszakánként valószínűleg csak a tojó ül.

A fiókák 25-26 nap alatt kelnek ki, A hím és a tojó is eteti őket. Eleinte közvetlenül, később már csak a kicsinyek elé öklendezik az összegyűjtött táplálékot. A már nagyobbacska fiókák éhesek, türelmetlenek és gyakran oldalról befogják az érkező öreg madár csőrét, és rángó mozdulatokkal készítetik öklendezésre. A fiatalok egy hónapos korukban már átrepülnek a szomszédos ágakra, ott üldögélnek, de éjszakára visszatérnek a fészekbe. Nyolc-kilenc hetesen már jól repülnek, önállók és nemsokára elhagyják a telepet, szerte kóborolnak.

A szürke gém tápláléka főleg halakból áll, meglehetősen nagy példányokat is képes, néha nem kis nehézségek árán, elnyelni. Emellett békákat, gőtéket, rovarokat,

Farkcsíkja és felső farkfedői palaszürkék, kis szárnyfedői fahéjvörösek. Ez utóbbi különösen a repülő madáron tűnik fel. Alsóteste fehér, faroktollai barnásfeketék, a szélsők fehérek. A tojó feje nem fekete, egyszerűbben színezett.

A hazai állomány egy része ősszel Dél-Európába repül, de az itthon maradó hímek már februárban territóriumot foglalnak és énekelni kezdenek. Egy nádszálon ülve hallatják rövid strófájukat, amellyel tojót próbálnak magukhoz csalogatni. Hívogatójuk rövid „ciih”.

A párok kialakulása után a női ivarú egyed választ fészekhelyet fűcsomó tövében vagy nádtorzsákon néha csak arasznyival a víz tükre felett, de találtam fészket nádkupac oldalában is. Egyedül épít. A fészek laza szerkezetű, külseje száraz nád- és sáslevelekből, fűszálakból áll, a csészét szőrrel, kevés tollal és néha mohával béleli. Amíg épít, párja a közelben énekel és örködik. A fészkealj április végén vagy májusban négy-hat, olajbarna alapon foltokkal, petytyekkel és vonalakkal mintázott tojással teljes. Csak a tojó kotlik, a fiókák 12-13 nap alatt kelnek ki, és 10-12 napos korukban már el is hagyják a fészket. Repülni 15-16

Az illatos hunyor bükk és gyertyánegyes tölgyesek lakója, már februárban virít

az itthon maradó hímek februárban territóriumot foglalnak

csigákat, pockokat és egereket is fogyaszt. Táplálékának összetétele az évszakok és a helyi viszonyok függvényében változik. Pocokgradációs éveken például néha kis csapatokban látjuk őket a mezőkön, a lucernaföldeken, és ezekben a hetekben szinte kizárólag rágcsálókból élnek. A nyár végi legelőkön gyakran gólyákkal együtt sáskákra vadásznak.

Nemcsak a nagyobb nádasok szegélyein, hanem csatornák nádfoltjaiban és mocsarakban is találkozhatunk a hazánkban gyakori *nádi sármánnyal*. Verébnagyságú, viszonylag hosszú farkú madár. A nászruhas hím feje, torka és begyének eleje fekete, fehér barkója a tarkóján körbefutó, ugyancsak fehér örvhöz csatlakozik. Háta és válltollai feketésbarnák rozsdássárga szegéssel.

Mezei sétákon, útszéli bokrosok közelében láthatjuk egyik legszebb madarunkat, a cigánycsukot

Országos elterjedésű, gyakori erdőlakó a vöröshátú erdeipocok

napos korokban kezdenek, de a szülők egy ideig még etetik őket. A párok egy része másodszor is költ. A nádi sármány főleg izeltlábúakkal táplálkozik, ősszel és télen apró magokat, például a nád vagy a fekete üröm magjait eszik.

RÉTEK, LEGELŐK, KULTÚRTÁJAK

A molnárgerény keleti elterjedésű faj, és a rokon közönséges görénynyel ellentétben a településektől távol, a mezőkön él. Nagysága és részben viselkedése egyébként a rokon fajéhoz hasonló. Bundája felül fehéressárga némi feketés futtatással, hasoldala barnás. Bozontos farkának hegyi része feketés, lábai barnásfeketék. Bundája a téli időszakra tömöttebbé válik. A hím és a nőstény azonos színezetű.

Keleten a sztyepp és a félsivatagok lakója, hazánkban mezőgazdasági földeken és legelőkön, réteken él. A szántóterületeken különösen kedveli a lucernaföldeket, ahol főleg mezei pockokkal táplálkozik. Földi üregben tanyázik, de ezt csak ritkán ássa maga, inkább hörcsögök és ürgék odúit foglalja el. Ha a folyosó szűknek bizonyul, kaparással tágítja ki.

A molnárgerény mozgékony állat, elsősorban a szürkületi órákban és éjszaka vadászik, de kevésbé háborított

a molnárgerény hazánkban védett, a rágcsálók irtásával mezőgazdasági szempontból kifejezetten hasznos

vidéken nappal is jár zsákmány után. Orosz szerzők szerint inkább a fiatalok vadásznak a nappali órákban. Tápláléka főleg rágcsálókból, pockokból, egerekből és ürgékből áll, az utóbbiakat gyakran üregükben fogja el. Alkalmilag békákat és madarakat is elkap, elsősorban a földön fészkelő fajok fiókáit. Hazai vizsgálatok szerint táplálékának mintegy háromnegyed részét rágcsálók alkotják, a pockoktól a hörcsögig terjedő skálán. Föld alatti lakásában zsákmányaiból raktárat is készít.

A molnárgerény párosodási ideje márciusban van, a nőstény 40-42 napos vemhesség után májusban átlagosan nyolc-tizenegy kölyköt ellik. A kölykök fogai már kéthetes korukban megjelennek, de szemeik csak egy hónapos korukban nyílnak, két hónapig szopnak, ezt követően fokozatosan kezdenek kijárni és válnak önállókká. Teljes nagyságukat kétévesen érik el, és ekkor válnak ivaréretté is. A molnárgerény hazánkban veszélyeztetett faj, védett, pusztítása tilos. A rágcsálók irtásával mezőgazdasági szempontból kifejezetten hasznos.

A kora tavaszi, sőt, néha már a február végi, mezei séták alkalmával az útszéli bokrok, a galagonyával és vadrózsával megszórt domboldalok közelében biztosan találkozunk egyik legszebb madarunkkal, a cigánycsukkal. Verébnél kisebb, viszonylag rövid farkú madár. A tavasszal látható nászruhás hím feje, torka és háta fekete, farcsíkja, nyakfoltja és hosszúkás szárnycsíkja fehér. Begye és melle rozsdavörös. A tojó fekete helyett barna, feketés mintázattal, fehér nyakfoltja alig látszik, szárnytükre is kisebb. Begye és melle halvány rózsaszínű. A fiatalok a tojóhoz hasonlítanak, alsótestük foltozott.

A hím feltűnő madár, mert mindig valami kiemelkedő ponton, bokor csúcsán, villanyvezetéken vagy karón üldögél. Éneke kellemes csicsérgés. A még pár nélküli hím gyakran nászrepül, így igyekszik párt csalogatni magához. A magasba emelkedik, ott egy helyben szökdécselve énekel, majd újra kiinduló helyére ereszkedik

vissza. Izgatott állapotban a cigánycsuk reszelős hangon cserreg, miközben farkát jellegzetesen mozgatja.

A cigánycsuk Európa déli felén, a Földközi-tenger medencéjében telel. Tavasszal márciusban érkezik vissza, de egyes hímek már februárban megjelennek, és alkalmilag át is teletnek. Amikor a párok kialakulnak, a tojó bokor vagy fűcsomó védelmében levő kis talajmélyedésben fészket épít. Főleg a kora hajnali órákban hordja a fészkekanyagot, száraz fűszálakat és gyökérdarabkákat, a csészét szőrszálakkal, pókhálószövedékekkel és tollakkal béleli, amelyekből akár több száz is lehet egyetlen fészkekben. A hím nem segít, a közeleben énekel és őrködik.

A fészkealj március végén, április elején teljes, az öt-hat zöldes-szürke alapon rozsdásan mintázott tojásan a tojó egyedül kotlik. A fiókák 13-14 nap alatt kelnek ki, és ugyanennyi idő után már el is hagyják a fészket. Repülni még nem tudnak, a fű között bujkálnak, ahol szüleik tovább etetik őket. Háromhetes koruktól önállóak. A pár májusban másodszor is költ. A cigánycsuk tápláléka izeltlábúakból áll, zsákmányára mindig valami kiemelkedő pontról, például a *héjakútmácsonyáról* les és csap le. Ősszel októberben repül dél felé.

AZ ERDŐBEN

A tél végi és kora tavaszi, nemegyszer még hófoltokkal tarkált erdő már a rügyfakadásra és a felcsendülő madárdalra vár. Puha járás esik a nedvesen párolgó avaron, ahol már pókók szaladgálnak, és apró levélkezdemények ülnek a széleken álló bodzabokrokra. Sárga foltok hirdetik a virágzó sombokrokat, és ha szerencsénk van, találkozhatunk az első áttelelt, ugyancsak sárga *citromlepkével* is. Az elsőnek nyíló virágok között is sok sárga akad, ilyen például a nedvesebb részeken a *salátaboglárka* vagy a sokféle viritó *tavaszi kankalin*.

A hazai erdőkben gyakoriak az apró rágcshalók, köztük például a *vöröshátú erdeipocok*. A házi egérnél kisebb, farka rövid, bundája felül vörhenyesbarna, hasoldala szürkésfehér. Elsősorban a gazdag aljnövényzetű erdőket, a tölgyeseket kedveli. Szürkületi és éjszakai életmódú, de különösen csendes, zavarástól mentes helyen rendszeresen mozog napközben is. Ezt tapasztaltam egyebek mellett a Zemplénben, a Pilisben és a Budai-hegyekben is. Nem félnek, a Zemplénben, Rostalló környékén nagyon könnyen kézzel foghattam meg egy példányt.

Az avarban kutat táplálék után, de kitűnően kúszik is. Járatai közvetlenül a felszín alatt vezetnek. Gömbölyded, fűszálakból, száraz leveles fadarabkákból és mohából készült fészket itt, de egy tuskó alatt is készítheti. Tartalék táplálékot sem nyáron, sem télen nem gyűjt. Tápláléka növényekből, rügyekből, magokból, gyümölcsökből és gombákból áll, de fogyaszt némi rovar is.

A párzási időszak március és október között tart, de ismeretesekek téli ellések is. A nőtények 18-20 napi vemhesség után háromnyolc csupasz és zárt szemű kölyköt ellenek. A kicsinyek körülbelül egy hónapig szopnak, ezután már önállóak, és még abban az évben ivaréretté válnak, szaporodhatnak. A nőtények évente háromnégy alkalommal ellenek. A vöröshátú erdeipocok téli álmat nem alszik, a hótakaró alatt kutat táplálék után, míg a felszínen a kérget rágcshálja.

A széncinege tavaszi flótája az örök megújulás nyitánya

PARKOK ÉS ARBORÉTUMOK

A február második felében vagy márciusban parkokba látogató természetbarátok egyik kedves élménye a *széncinegék* sűrűn hallgatott kedves „nyitni-kék”-je. A sárga mellényes madarat nem kell bemutatni, ha máshonnan nem, a téli etetőről nagyon sokan ismerik. Gyakori madár, erdőkben és kertekben mindenütt előfordul, 32 milliméter átmérőjű röpnylású mesterséges odúkkal könnyű megtelepíteni. Állandó madár, egész évben nálunk van, télen gyakran kis csoportokban járja a kerteket. Odúlakó, harkályok veste üregben vagy mesterséges fészkekodúban, de fali lyukban, kertkapun függő postaládában, sőt, akár függőleges vascsőben is megtelepszik.

A fészket a tojó egyedül építi sok mohából, fűszálakból, zuzmó- és gyökérdarabkákból, a csészét szőrrel béleli puhára. Amíg épít és kotlik, párja folyamatosan énekel a közelben. Ha moha- vagy lószőrösomókat kötözünk a gyümölcsfák ágaira, a tojó nyomban felhasználja azokat fészke építéséhez.

Egyedül kotlik az áprilisban lerakott, hét-tizenhárom fehér alapon rozsdásan pettyezett tojásan. A fiókák 13-15 nap alatt kelnek ki, mindkét szülő eteti őket. Főleg lepkéhernyókat, de egyéb rovarokat és pókokat hordanak az odúhoz. A körülbelül 20 gramm tömegű széncinege naponta saját testtömegének megfelelő mennyiségű rovar táplálékot képes elfogyasztani, így az egy-egy család által elpusztított kártevők súlya kilókban mérhető. Megérdemlik, hogy télen etessük őket.